

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

S. Avrel. Avgvstini Confessionvm Libri X

Augustinus, Aurelius

Coloniae, 1646

Liber VII. Explicat animi sui æstum laborantis in mali investigatione. Quomodo item nullam substantiam malam esse deprehenderit? & in Platoniorum libris agnitionem quidem incorporreæ veritatis & ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10120

LIBER VII.

Explicat animi sui æstum laborantis in mali investigatione. Quomodo item nullam substantiam malam esse deprehenderit; & in Platoniorum libris agnitionem quidem incorporeæ veritatis & verbi divini: non autem ejus exinanitionem & humilitatem repererit.

CAP. I.

Deum incorruptibilem, inviolabilem, & incommutabilem esse agnovit, non tamen incorporeum: quia quod corpus non esset, nihil esse putabat.

I. **I**am mortua erat adolescentia mea mala & nefanda, & ibam in juventutem: quanto ætate major, tanto vanitate turpior; qui cogitare aliquid substantiæ, nisi tale non poteram, quale per hos oculos videri solet. Non te cogitabam Deus in figura corporis humani; ex quo audire aliquid de sapientia cœpi, semper hoc fugi; & gaudebam me hoc reperisse, in fide spiritualis matris nostræ catholicæ tuæ. Sed quid te aliud cogitarem, non occurrebat. Et conabar cogitare te homo, & talis homo, summum, & solum, & verum Deum: & te incorruptibilem,

lem, & inviolabilem, & incommutabilem, totis medullis credebam. Quia nesciens unde & quomodo: plane tamen videbam, & certus eram, id quod corrumpi potest, deterius esse, quam id quod non potest: & quod violari non potest, incunctanter præponebam violabili: & quod nullam patitur mutationem, melius esse, quam id quod mutari potest, clamabat violenter cor meum, adversus omnia phantasmata mea.

2. Et hoc uno ictu, conabar abigere circumvolantem turbam immunditiæ, ab acie mentis meæ: & vix dimota in ictu oculi, ecce conglobata rursus aderat, & irruebat in aspectum meum, & obnubilabat eum: ut quamvis non forma humani corporis, corporeum tamen aliquid cogitare cogerer, per spacia locorum, sive infusum mundo, sive etiam extra mundum per infinita diffusum: etiam ipsum incorruptibile, & inviolabile, & incommutabile, quod corruptibili, & violabili, & commutabili præponebam. Quoniam quicquid privabam spaciis talibus, nihil mihi esse videbatur. Sed prorsus nihil, ne inane quidem; tanquam si corpus auferatur loco, & maneat locus omni corpore vacuatus, & terreno, & humido, & aëreo, & cœlesti: sed tamen sit locus inanis, tanquam spaciosum nihil.

3. Ego itaque incrassatus corde nec mihi metipsum vel ipse conspicuus, quicquid non per aliquanta spacia tenderetur, vel diffunderetur, vel conglobaretur, vel tumeret, vel tale aliquid caperet, aut capere posset, nihil prorsus esse arbitrabar. Per quales enim formas ire solent oculi mei, per tales
ima-

imagines ibat cor meum: nec videbam hanc eandem intentionem, qua illas ipsas imagines formabam, non esse tale aliquid: quæ tamen ipsas non formaret, nisi esset magnum aliquid. Ita etiam te vita vitæ meæ grandem per infinita spacia, undique cogitabam penetrare totam mundi molem; & extra eam quaquaversum, per immensa sine termino: ut haberet te terra, haberet cœlum, haberent omnia; & illa finirentur in te, tu autem nusquam.

4. Sicut autem luci solis non obsisteret corpus aeris hujus, qui supra terram est, quominus per eum trajiceretur, penetrans eum, non dirumpendo aut concidendo, sed implendo eum totum: sic putabam non solum cæli, & aeris, & maris, sed etiam terræ corpus pervium: & omnibus maximis minimisque partibus penetrabile, ad capiendam præsentiam tuam: occulta inspiratione intrinsecus, & extrinsecus administrantem omnia, quæ creasti. Ita suspicabar, quia cogitare aliud non poteram, nam falsum erat. Illo enim modo major pars terræ, majorem tui partem haberet, & minorem minor: atque ita te plena essent omnia, ut amplius caperet elephanti corpus, quam passeris, quo esset isto grandius, grandiolemque occuparet locum: atque ita frustatim partibus mundi, magnis magnas, brevibus breves partes tuas præsentem faceres. Non es autem ita. Sed nondum illuminaveras tenebras meas.

V S V S.

Ipso naturæ lumine S. D. agnovit immutabile & incorruptibile melius esse eo, quod est mutabile & corruptibile, sicque *Tertium gradum* ad veram fidem fecit, illum Manichæorum errorem deponens, quo fateri cogebantur *Dei substantiam esse mutabilem, quia substantia mali permixta, errare vel invita cogeretur.*

C A P. II.

Proponit Nebridii dilemma, quo substantiam mali bono Deo contrariam, evidenter refellebat.

I. **S** At erat mihi Domine, adversus deceptos illos, & deceptores, & loquaces mutos (quoniam non ex eis sonabat verbum tuum) sat erat ergo illud, quod jamdiu ab usque Carthagine *a* à Nebridio proponi solebat: & omnes, qui audieramus, concussi sumus. Quid erat tibi factura nescio quæ gens tenebrarum, quam ex adversa mole solent opponere, si tu cum ea pugnare noluisses? Si enim responderetur, aliquid fuisse nocituram, violabilis tu & corruptibilis fores. Si autē nihil ea nocere potuisse diceretur, nulla afferretur causa pugnandi; & ita pugnandi, ut quædam portio tua & membrum tuum, vel proles de ipsa substantia tua misceretur adversis potestatibus, & non à te creatis naturis: atque intantum ab eis corrumperetur & commutaretur in deterius, ut à beatitudine in miseriam verteretur; & indigeret auxilio, quo erui purgarique posset; & hanc esse animam, *b* cui tuus sermo fervienti liber, & contaminatæ purus,

purus, & corruptæ integer subveniret: sed & ipse corruptibilis, quia ex una eademque substantia.

2. c Itaque, si te quicquid es, id est, substantiam tuam, quasi incorruptibilem dicerent, falsa esse illa omnia & execrabilia. Si autem corruptibilem, idipsum jam falsum, & prima voce abominandum. Sat ergo erat istud adversus eos omnino evomendos à pressura pectoris; quia non habebant, qua exirent sine horribili sacrilegio cordis & linguæ, sentiendo de te ista, & loquendo.

N O T Æ.

- a *A Nebridio proponi solebat*) hoc nimirum dilemma, *Vel substantia mali, potuit nocere Deo, vel non: si prius, Deus est mutabilis & violabilis: si posterius, non est causa, cur Deus pugnaverit cum substantia mali.*
- b *Cui tuus sermo*) Christus, quem ex lucidissima substantiæ divini parte conflagant Manichæi.
- c *Itaque si te, &c.*) alterum Dilemma est, *vel incorruptibilis est divina substantia, vel corruptibilis: si prius, cadunt signa Manichæorum, præsertim de duplici substantia anime in eodem homine: si posterius, repugnat lumen nature, quod dicitur Deum esse incorruptibilem, cum sit optimus, melius autem est incorruptibile corruptibili, ut inf. c. 4. dicit.*

C A P. III.

Deprehendit liberum arbitrium esse causam peccati, unde autem voluntas male vellet & bene nollet, nesciebat.

1. **S**ed & ego adhuc, quamvis incontaminabilem, & inconvertibilem & nulla ex parte mutabilem dicerem, firmeque sentirem Dominum nostrum Deum ve-

rum, qui fecisti non solum animas nostras, sed etiam corpora, nec tantum animas nostras & corpora, sed omnes & omnia, non tenebam explicitam & enodatam causam mali. Quæcunque tamen esset, sic eam quærendam videbam, ut non per illam constringerem, Deum incommutabilem, mutabilem credere, ne ipse fierem, quod quærebam. Itaque securus eam quærebam, & certus non esse verum, quod illi dicerent, quos toto animo fugiebam, quia videbam quærendo unde malum, repletos malitia: qua opinarentur tuam potius substantiam, etiam male pati, quam suam male facere. Et intendebam, ut cernerem, quod audiebam, liberum voluntatis arbitrium causam esse, ut male faceremus: & rectum iudicium tuum, ut pateremur: & eam liquide cernere non valebam.

2. Itaque aciem mentis de profundo educere conatus, mergebar iterum, & sæpe conatus, mergebar iterum atque iterum. *a* Sublevabat enim me in lucem tuam, quod jam tam sciebam me habere voluntatem, quam me vivere. Itaque, cum aliquid vellem aut nollem, non aliud quam me velle ac nolle certissimus eram: & ibi esse causam peccati mei, jam jamque animadvertēbam. *b* Quod autem invitus facerem, pati me potius, quam facere videbam, & id non culpam sed pœnam esse iudicabam, qua me non iniuste plecti, te justum cogitans, cito fatebar.

3. *c* Sed rursus dicebam: Quis fecit me? nonne Deus meus, non tantum bonus, sed ipsum bonum? Vnde igitur mihi male velle: &

le: & bene nolle: ut esset, cur iuste pœnas luerem? Quis in me hoc posuit, & inferuit mihi plantarium amaritudinis, cum totus fierem à dulcissimo Deo meo? Si diabolus autor, unde ipse diabolus? Quod si & ipse perversa voluntate, ex bono angelo diabolus factus est: unde & in ipso voluntas mala, qua diabolus fieret, quando totus angelus à conditore optimo factus esset bonus? Et his cogitationibus deprimebar iterum, & suffocabar. Sed non usque ad illum *infernum* subducebar erroris, ubi *nemo confitebitur tibi*; P sal. 6. 6. dum tu potius pati, quam homo male facere putatur.

N O T Æ.

a *Subleuabat enim*) excluso illo errore, quod *substantia mali in homine superans substantiam boni, sit causa peccati*, ipsum liberum arbitrium esse causam cur male faciamus, hoc argumento deprehendit: *Cum aliquid volo aut nolo, me velle aut nolle certissimus sum per voluntatem, quam ita scio me habere, ut vivere; sed cum pecco, aliquid nolo, aut volo: ergo meum velle aut nolle, siue voluntas mea est causa peccati mei, non aliqua in me latens substantia mali, de qua sæpe. Quartus itaque gradus ad conversionem fuit S. D. agnoscere: Liberum arbitrium esse causam peccati.*

b *Quod autem inuitus facerem*) significat motus concupiscentiæ, ejusque rebellionem, esse pœnam peccati originalis, quos motus nos non operamur, sed *habitans in nobis peccatum*, siue potius *fomes peccati*, quem sentire nec consentire pœna est, non culpa. Rom. 7. 15.

c *Sed rursus dicebam, quis fecit me?*) graviter & diluctatus fuit cum hoc argumento: *Deus summum bonum fecit me, unde ergo potest male velle, & nolle voluntas mea, quam fecit bonus Deus?* Sed quasi sicut S. D. & tandem invenit.

V S V S.

Salubriter Deus S. Augustino initio ostendit *Libera-
rum arbitrium nos habere, idque causam peccati esse, &
quod inviti facimus, sive quod voluntarium non est,
peccatum non esse.* Ita ille principio veritatem fi-
dei Catholicæ invenit & adversus hæreticos sta-
bilivit, qui liberum arbitrium tollunt; causam
peccati, si non omnes, certe multi Deo attri-
buunt; motus concupiscentiæ etsi involunta-
rios, peccata esse mentiuntur. Seque hoc ipso
non à Deo conversos cum Augustino ad Eccle-
siæ utilitatem ostendunt, sed contraria plane
via à Diabolo perverfos, in Ecclesiæ destru-
ctionem.

C A P. IV.

*Deum, cum sit summum bonum, necessa-
rio esse incorruptibilem, & hinc investiga-
ri deberi causam mali, nec posse Deum
cogi.*

1. **S**ic enim nitebar cætera invenire, ut
jam inveneram melius esse incorru-
ptibile quam corruptibile: & ideo te, quic-
quid esses, esse incorruptibilem confitebar.
a Neque enim ulla anima unquam potuit,
poteritve cogitare aliquid, quod sit te me-
lius, qui summum & optimum bonum es.
Cum autem verissime atque certissime in-
corruptibile corruptibili præponatur, sicut
jam ego præponebam, poteram jam cogi-
tatione aliquid attingere, quod esset melius
Deo meo, nisi tu esses incorruptibilis. Vbi
igitur videbam incorruptibile corruptibili
esse præferendum, ibi te quærere debebam,
atque inde advertere, unde sit malum: id est,
unde sit ipsa corruptio, qua violari substantia
tua nullo modo potest.

2. b Nullo

2. *b* Nullo enim prorsus modo violat corruptio Deum nostrum, nulla voluntate, nulla necessitate, nullo improvise casu. Quoniam ipse est Deus, & quod sibi vult, bonum est: & ipse est idem bonum; corrumpi autem non est bonum. Nec cogeri invitatus ad aliquid, quia voluntas tua non est major potentia tua: esset autem major, si teipso tu ipse major esses; voluntas enim, & potentia Dei, Deus ipse est. Et quid improvise tibi, qui nosti omnia: & nulla natura est, nisi quia nosti eam? Et, ut quid multa dicimus, cur non sit corruptibilis substantia, quæ Deus est, quando si hoc esset, non esset Deus?

N O T A.

- a* Neque enim ulla anima &c.) Omnes ut S. D. alibi dicit, pro excellentia Dei certatim dimicant, nec quisquam inveniri potest, qui non hoc credat, Deum esse, quo melius non est. Itaque hoc omnes consentiunt Deum esse, quod ceteris rebus omnibus anteponunt. Hoc ergo principium primum est Fidei nostræ, imo & Spei, ac Caritatis: Deus summum bonum est. l. r. de doct. Christi.
- b* Nullo enim prorsus modo violat corruptio) Incorruptibilis & inviolabilis, & immutabilis est solus Deus, omnis vero creatura est corruptibilis, aut saltem violabilis & mutabilis, non ergo ex Deo, vel in Deo: sed ex creatura, & in illa est corruptio, sive malum, corrumpi enim malum est. Atque hæc est prima radix culpa & pœna peccati, quam hic S. D. tangit, & alibi explicat: Quia enim anima ejusque voluntas mutabilis & violabilis est, ideo peccare potest, & pati quod non vult. Deus autem immutabilis, ideoque ejus voluntas non deficit in malum, & inviolabilis, ideoque cogi non potest ad pœnam: non ab alio, quia omnibus fortior: non à seipso, quia non est potentia ejus major, quam voluntas, ut possit invita pati à potentia. Recte ergo S. D. ait, se in eo quod incorruptibilis Deus transcendit omne corruptibile, debuisse deprehendere corru-

ptionis, siue mali primum fontem esse ipsam corruptibilitatem, & mutabilitatem creatura. Quomodo vero Deus quoque, sit autor mali, dicam inf. ad c. 13.

C A P. V.

Omniem creaturam instar spongia, in immenso mari, Deo plenam esse, & omnia bono à summo bono facta agnoscebat, anxie quarens, unde malum irrepserit.

1. **E**T quærebam, unde malum, & male quærebam: & in ipsa inquisitione mea, non videbam malum. Et constituēbam in conspectu spiritus mei universam creaturam, quicquid in ea cernere possumus, sicuti est terra, & mare, & aër, & sidera, & arbores, & animalia mortalia: & quicquid in ea non videmus, sicut firmamentum cœli, insuper & omnes angelos, & cuncta spiritualia eius: sed etiam ipsa quasi corpora essent, locis & locis ordinavit imaginatio mea; & fecit unam massam grandem distinctam generibus corporum creaturam tuam, siue quæ revera corpora erant, siue quæ ipse pro spiritibus finxeram. Et eam feci grandem, non quantum erat, quod scire non poteram, sed quantum libuit, undique versum sane finitam. Te autem Domine ex parte ambientem & penetrantem eam, sed usquequaque infinitum. Tanquam si mare esset ubique, & undique per immensum infinitum solum mare: & haberet intra se spongiam quamlibet magnam, sed finitam tamen: plena esset undique spongia illa ex omni sua parte, ex immenso

fo mari : sic creaturam tuam finitam , te infinito plenam putabam. Et dicebam : ecce Deus , & ecce quæ creavit Deus ! & bonus est Deus , atque his validissime longissimeque præstantior ; sed tamen bonus bona creavit , & ecce quomodo ambit atque implet ea !

2. a Vbi ergo malum , & unde , & qua huc irrepsit ? Quæ radix ejus ? & quod semen ejus ? An omnino non est ? Cur ergo timeamus & cavemus , quod non est ? Aut si inaniter timeamus , certe vel timor ipse malum est , quo incassum stimulatur & excruciat cor. Et tanto gravius malum , quanto non est , quod timeamus , & timeamus. Idcirco aut est malum , quod timeamus : aut hoc malum est , quia timeamus : Vnde est igitur ? Quoniam Deus fecit hæc omnia , bonus bona. Majus quidem & summum bonum , minora fecit bona : sed tamen & creans & creata , bona sunt omnia. Vnde est malum ? Aut unde fecit ea ? Materies aliqua mala erat , & formavit atque ordinavit eam ; sed reliquit aliquid in illa , quod in bonum non converteret ? Cur & hoc ? an impotens erat totam vertere & commutare , ut nihil mali remaneret , cum sit omnia potens ? Postremo , cur inde aliquid facere voluit : ac non potius eadem omnipotentia fecit , ut nulla esset omnino ? Aut vero existere poterat , contra ejus voluntatem ? Aut si æterna erat , cur tamdiu per infinita retro spacia temporum , sic eam sivit esse , ac tanto post placuit aliquid ex ea facere ?

3. Aut jã si aliquid subito voluit agere , hoc potius ageret omnipotens , ut illa non esset :
at-

atque ipse solus esset totum verum, & summum, & infinitum bonum? Aut si non erat bene, ut non aliquid boni etiam fabricaretur & conderet, qui bonus erat: illa sublata & ad nihilum redacta materia, quæ mala erat, bonam ipse institueret, unde omnia crearet? Non enim esset omnipotens, si condere non posset aliquid boni, nisi ea, quam ipse non condiderat, adjuvaretur materia. Taliaolvebam pectore misero, ingravidato curis mordacissimis de timore mortis: & non inventa veritate, stabiliter tamen hærebat in corde meo, in Catholica Ecclesia fides Christi tui, & Domini, & Salvatoris nostri; in multis quidem adhuc informis, & præter doctrinæ normam fluctuans: sed tamen non eam relinquebat animus, imo in dies magis magisque imbibebat.

N O T Æ.

- a *Vbi ergo malum, & unde &c.*) hærebat in ea salubra: Bonus est Deus & omnia bona sunt, quæ fecit, unde ergo Malum? Non ex materia, quia & hæc ab illo, & subjecta illi. Unde ergo?
- b *Hærebat in corde meo, in Catholica Ecclesia fides Christi, &c.*) jam credebatur S. Augustinus, non alibi reperiri veram Ecclesiam, quam apud Catholicos. Agnoscebat I. Scripturas veteres. II. Deum esse incorruptibilem. III. Liberum arbitrium esse causam peccati. Solum restabant duæ ex hæresi Manichæorum reliquiæ, I. Nondum intelligebatur Deum esse incorporeum. II. Quomodo malum esset, nec ulla tamen creatura mala esset. Ideoque fidem suam vocat in multis informem, nondum scilicet Catholicam, sed Catechumenam inter Catholicos.

CAP. VI.

Genethliacorum divinationes se rejecisse, quod videret sub eadem constellatione Dominos, & servos, imo & geminos diversissimæ conditionis nasci.

1. **I**am etiam Mathematicorum fallaces divinationes, & impia deliramenta rejeceram. Confiteantur etiam hinc tibi de intimis visceribus animæ meæ, miserationes tuæ Deus meus. Tu enim, tu omnino (nam quis alius à morte omnis erroris revocat nos, nisi vita, quæ mori nescit: sapientia mentes indigentes illuminans nullo indigens lumine, qua mundus administratur, usque ad arborum volatica folia?) a Tu procurasti perviciæ meæ, qua obluçtatus sum Vindiciano acuto feni, & Nebridio adolescenti mirabilis animæ, illi vehementer affirmanti, huic cum dubitatione quidem aliqua, sed tamen crebro dicenti, non esse ullam artem futura prævidendi: conjecturas autem hominum habere sæpe vim fortis, & multa dicendo, dici pleraque ventura, nescientibus eis qui dicerent, sed in ea non tacendo incurrentibus.

2. Procurasti ergo tu hominem amicum, non quidem segnem consultorem Mathematicorum, nec eas literas bene callentem, sed (ut dixi) consultorem curiosum: & tamen scientem aliquid, quod à patre suo se audisse dicebat: quod quantum valeret ad illius artis opinionem evertendam, ignorabat. Is ergo vir nomine Firminus, liberaliter

ter

ter institutus, & excultus eloquio, cum me tanquam charissimum, de quibusdam suis rebus, in quas secularis spes ejus intumuerat, confuleret, quid mihi secundum suas, quas constellationes appellant, videretur: ego autem, qui jam de hac re in Nebridii sententiam flecti cœperam, non quidem abnuerem conjicere ac dicere, quod nutanti occurrebat: sed tamen subjicerem, prope jam mihi esse persuasum, ridicula esse illa & inania.

3. Tum ille mihi narravit patrem suum fuisse librorum talium curiosissimum, & habuisse amicum æque illa simul sectantem, qui pari studio & collatione flagrabant in eas nugas igne cordis sui; ita ut mutorum quoque animalium si quæ domi parerent, observarent momenta nascentium: atque ad ea positionem cœli notarent, unde illius quasi artis experimenta colligerent. Itaque dicebat, audisse se à patre suo, quod cum eundem Firminum prægnans mater esset, etiam illius paterni amici famula quædam, pariter utero grandescibat: quod latere non potuit dominum, qui etiam canum suarum partus, examinatissima diligentia nosse curabat. Atque ita factum esse, ut cum iste conjugis, ille autem ancillæ dies, & horas minutioresque horarum articulos, cautissima observatione numeraret, enixæ essent amba simul: ita ut easdem constellationes, usque ad easdem minutias, utrique nascenti facere cogerentur, iste filio, ille servulo. Nam cum mulieres parturire cœpissent, indicaverunt sibi ambo, quid in sua cujusque domo ageretur: & paraverunt, quos ad se invicem
mit-

mitterent, simul ut natum quod parturiebat-
 tur esset, cuique nunciatum: quod tamen
 ut continuo nunciaretur, tanquam *b* in re-
 gno suo facile effecerant. Atque ita qui ab
 alterutro missi sunt, tam ex paribus Domo-
 rum intervallis sibi obviam factos esse dice-
 bat: ut aliam positionem siderum, aliasque
 particulas momentorum, neuter eorum no-
 tare sineretur. Et tamen Firminus amplo a-
 pud suos loco natus, *c* dealbatiores vias se-
 culi cursitabat, augebaturque divitiis, sublima-
 batur honoribus: servus autem ille, condi-
 tionis jugo nullatenus relaxato, dominis
 serviebat, ipso indicante, qui noverat eum.

4. His itaque auditis & creditis, talis
 quippe narraverat, omnis illa reluctatio mea
 resoluta concidit, & primo Firminum ipsum
 conatus sum ab illa curiositate revocare.
 Cum dicerem constellationibus ejus inspe-
 ctis ut vera prænuntiarem, debuisse me uti-
 que videre ibi, parentes suos esse prima-
 rios, nobilem familiam propria civitatis,
 natales ingenuos, honestam educationem,
 liberalesque doctrinas. At si me ille servus
 ex eisdem constellationibus (quia & illius
 ipsæ essent) consulisset, ut eidem quoque
 vera proferrem: debuisse me rursus ibi vi-
 dere abjectissimam familiam, conditionem
 servilem, & cætera longe à prioribus alie-
 na, longeque distantia. Vnde autem fieret,
 ut eadem inspiciens diversa dicerem, si vera
 dicerem, si autem eadem dicerem, falsa di-
 cerem: inde certissime collegi ea, quæ con-
 sideratis constellationibus dicerentur, non
 arte dici, sed sorte: quæ autem falsa, non
 artis imperitia, sed fortis mendacio.

5. Hinc

5. Hinc autem accepto aditu, ipse mecum talia ruminando, ne quis eorum delirorum (qui talem quæstum sequerentur, quos jam jamque invadere atque irrisos refellere cupiebam) mihi ita resisteret, quasi aut Firminus mihi, aut illi pater falsa nar-raverit: intendi considerationem in eos, qui gemini nascuntur, quorum plerique ita post invicem funduntur ex utero, ut parvum ipsum temporis intervallum, quantamlibet vim in rerum natura habere contendant, colligi tamen humana observatione non possit, literisq; signari omnino non valeat, quas Mathematicus inspecturus est, ut vera pronunciet. Et non erunt vera, quia easdem literas inspiciens, eadem debuit dicere de Esau & Jacob. Sed non eadem utriq; accide-runt; falsa ergo diceret. Aut si vera diceret, non eadem diceret, at eadem inspiceret. Non ergo arte, sed forte vera diceret. Tu enim Domine justissime, moderator univer-sitatis, consulentibus consultisque nescien-tibus, occulto instinctu agis: ut dum quis-que consulit, hoc audiat, quod oportet eum audire occultis meritis animarum, ex abyf-so justii judicii tui: cui non dicat homo, quid est hoc? aut, ut quid hoc? non dicat, non dicat; homo est enim.

N O T Æ.

- §.4.c.3. a *Tu procurasti pervicacia mea*) dudum à Vindiciano & Nebridio admonitus de relinquendis divinationibus Genethliacis, denique à Firmino longe aliud agente, ad illam artem penitus repudian-dam impulsus est: & noxium errorem posuit non solum hæreticis, verum & Catholicis non paucis communem.

b *Tan-*

b *Tanquam in regno suo*) regnum quoddam est familia; paterfamilias regis imaginem gerit; ut huic subditi, ita illi liberi, famuli, famulæ, uxor obediunt.

c *Dealbatiore vias seculi*) splendidiore, honoratiore, & hominum iudicio feliciore: cum sæpe in oculis Dei melior, adeoque & feliciore sit Servus, quam Dominus.

V S V S.

Valida duo argumenta indicat S. D. quæ cum ipsum expugnarint, cuius sapienti sufficere debent, ad stultitias Astrologorum damnandas. I. Sub eadem constellatione, vel differentia siderum tam parva, ut notari non possit, nascitur sæpe Dominus & Servus. II. Quod validius stringit, eundem horoscopum habent aliquando gemini, diversissimæ postea futuri conditionis, ut in Iacob & Esau apparet, ergo falsa & vana est ars iudiciaria. Quia vel ex eadem constellatione deberent diversa prædici, cum eadem siderum positura non significet nisi eadem; vel prænuntiantur eadem, & sæpe necessario falsa sunt, ut exemplum Firmini, item Iacob & Esau docet. V. l. 4. c. 3.

C A P. VII.

Deum incommutabilem nostri curam gerere, & in Christo ac Scripturis, viam salutis esse credebat: nesciens interim, unde malum, & quid Spiritus esset, merito Superbia & dura cervicis sua.

I. **I**am itaque me adiutor meus illis vinculis solveras; & quærebam unde malum, & non erat exitus. Sed me non sinebas ullis fluctibus cogitationis auferri ab ea fide, qua credebam & esse te, & esse incommutabilem substantiam tuam, & esse de hominibus curam & iudicium tuum, & in Christo

Christo filio tuo Domino nostro, atque in Scripturis sanctis, quas Ecclesia tua Catholica commendaret autoritas, viam te posuisse salutis humanae, ad eam vitam, quae post hanc mortem futura est. *a* His itaque salvis, atque inconcussa roboratis in animo meo. quarebam æstuans, unde sit malum? Quae illa tormenta parturientis cordis mei, qui gemitus, Deus meus! Et ibi erant aures tuae, nesciente me. Et cum in silentio fortiter quærerem, magnae voces erant ad misericordiam tuam, tacitae contritiones animi mei.

*Psal. 37.
3. 10. 11.*

2. Tu sciebas, quid patiebar, & nullus hominum. Quantum enim erat, quod inde digerebatur per linguam meam, in aures familiarissimorum meorum. Nunquid totus tumultus animae meae cui nec tempora, nec os meum sufficiebat, sonabat eis? Totum tamen ibat in auditum tuum, quod *rugiebam à gemitu cordis mei, & ante te erat desiderium meum, & lumen oculorum meorum non erat mecum.* *b* Intus enim erat, ego autem foris. Nec in loco illud: at ego intendebar in ea, quae locis continentur, & non ibi inveniebam locum ad requiescendum. Nec recipiebant me ista, ut dicerem, sat est, & bene est, nec dimittebant redire, ubi mihi satis esset bene. Superior enim eram istis, te vero inferior. Et tu gaudium verum mihi subdito tibi, & tu mihi subjeceras, quae infra me creasti.

3. Et hoc erat rectum temperamentum, & media regio salutis meae, ut manerem ad imaginem tuam & tibi serviens dominarer corpori. Sed cum superbe contra te surgerem,

rem, & currerem aduersus dominum in cervice crassa scuti mei, etiam ista infima supra me facta sunt: & premiebant, & nusquam erat laxamentum, & respiramentum. Ipsa occurebant undiq; acervatim & conglobatim cernenti, cogitanti imagines corporum, ipsa opponebantur redeunti, quasi diceretur: Quo is indigne & sordide? Et hæc de vulnere meo creverant, quia humiliasti tanquam vulneratum superbum: & tumore meo, separabar abs te; & nimis inflata facies mea, claudibat oculos meos.

N O T Æ.

- a *His itaque salvis*) repetit ea fidei Catholicæ principia, quibus jam fidem adhibebat, & unde brevi peruenturus erat ad plenitudinem veritatis. *Fides in Christum*, tanquam salutis nostræ viam, quintus S. D. gradus censerit potest. Nam etsi Manichæus quoque in eum credidisset, putabat tamen eum non veram carnem assumpsisse, ut supra dictum est, quem errorem sensim ponebat, & præsertim lectione S. Pauli corrigebat. V. infra. cap. 21.
- b *Intus enim erat, ego autem foris*) Deus lumen animæ nostræ intus loquitur per mentis illustrationes & inspirationes, quem Augustinus nec videbat nec audiebat: quia per oculos & sensus foris vagabatur in corporibus, quod enim corporeum & quantum non esset, nihil se putasse supra fassus est. cap. 1.

V S V S.

1. Desiderium veritatis, & rugitus cordis in oratione ante Deum, via est ad ipsum invenendum, salutatis est iste animi tumultus & indicium securitatis tranquillitatis. Sic certe Deus internis stimulis Augustinum impulit, ut inveniret veritatem, quam quærebat. De illis qui ad veritatem per orationem non aspirant, nec similes stimulos sentiunt, parum sperari potest; *computrescere enim solent in hæresi, ut jumenta in stercore suo.*

2. Suad

2. Superbia & libido animum opprimit, ne possit affurgere ad veritatem, & Dei cognitionem. Expertus hoc est Augustinus, qui saluberrimum principium nobis insinuat, ut nimirum memores simus Deo nos subditos esse debere, qui creaturas nobis subdidit. Ita est media velut regio, in qua infra Solem & sidera, supra terram & terrena suspensi, Deum amare ac timere, inferiora contemnere debemus. Quod si dura cervice Deo resistimus, merito carnis rebellionem opprimimur.

C A P. VIII.

Stimulis internis se à Deo agitatam, donec de ipso certus esset.

1. **T**V vero Domine in æternum manes, & non in æternum irasceris nobis: quoniam miseratus es terram & cinerem, & placuit in conspectu tuo, reformare deformia mea. Et stimulis internis agitabas me, ut impatiens essem, donec mihi per interiorum aspectum certus esses. Et sic residebat tumor meus, ex occulta manu medicinæ tuæ; aciesque conturbata & contenebrata mentis meæ, a acri collyrio salubrium dolorum meorum, de die in diem sanabatur.

N O T Æ.

- a *Acri collyrio salubrium dolorum*) collyrium proprie significat medicamentum oculorum. S. D. per translationem ita appellat internos stimulos, & æstum animi aspirantis ad veritatem, his enim Deus sensim sanavit ejus superbiam, propriis viribus aspirantem ad notitiam rerum divinarum, & impediendam, quo minus eas recte intelligeret. Hoc caput rectius conjungeretur superiori, continet enim periodum superioribus connexam.

C A P.

CAP. IX.

Se in quibusdam Platoniorum libris, Christi diuinitatem, non vero humilitatem reperisse, ac inde velut Ægypti spolia collegisse.

I. **E**T primo volens ostendere mihi, Iac. 4. 6.
 quam resistas superbis, humilibus autem
 des gratiam: & quanta misericordia tua de-
 monstrata sit hominibus via humilitatis,
 quod Verbum tuum caro factum est, & habita- Ioan. 1.
 vit inter homines, procurasti mihi per quen- 14.
 dam hominem, immanissimo typho tur-
 gidum, a quosdam Platoniorum libros ex
 Græca lingua in Latinam versos. Et ibi le-
 gi, non quidem his verbis, sed hoc idem
 omnino, multis & multiplicibus suaderi
 rationibus: quod *b* in principio erat verbum, Ioan. 1. 1.
 & verbum erat apud Deum, & Deus erat ver-
 bum; hoc erat in principio apud Deum, omnia per
 ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod
 factum est in eo, vita est. Et vita erat lux homi-
 num, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non
 comprehenderunt. Et quia hominis anima,
 quamvis testimonium perhibeat de lumine, non
 est tamen ipsa lumen, sed verbum Dei. Deus
 est enim lumen verum, quod illuminat omnem ho-
 minem, venientem in hunc mundum. Et quia in
 hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est,
 & mundus eum non cognovit. Quia vero in sua
 propria venit, & sui eum non receperunt; quot-
 quot autem receperunt eum, dedit eis potestatem
 filios Dei fieri, credentibus in nomine ejus: non
 ibi legi.

L

2. Item

2. Item ibi legi; Quia Deus verbum, non ex carne, non ex sanguine, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo natus est. Sed quia Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: non ibi legi. Indagavi quippe in illis literis varie dictum, & multis modis, quod sit filius in forma patris, non rapinam arbitratus esse aequalis Deo, quia naturaliter idipsum est. Sed quia semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, & in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo, humiliavit se factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod Deus exaltavit eum à mortuis, & donavit ei nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei patris: non habent illi libri.

3. Quod enim ante omnia tempora, & supra omnia tempora, incommutabiliter manet unigenitus filius tuus coæternus tibi, & quia de plenitudine ejus accipiunt animæ, ut beatæ sint: & quia participatione manentis in se sapientiæ renovantur, ut sapientes sint: est ibi. Quod autem secundum tempus pro impiis mortuus est: & filio unico tuo non pepercisti, sed pro nobis omnibus tradidisti eum: non est ibi. Abscondisti enim hæc à sapientibus, & revelasti ea parvulis: ut venirent ad eum laborantes & onerati, & reficeret eos, quoniam mitis est & humilis corde: & dirigit mites in iudicio, & docet mansuetos vias suas, videns humilitatem nostram, & laborem nostrum, & dimittens omnia peccata nostra. Qui autem cothurno, tanquam doctrinæ sublimioris elati, non audiunt dicentem, Discite à me quoniam

Phil. 2.

Ioa. 1. 16.

Rom. 5. 8.

Rom. 8.

32.

Mat. 11. 2.

Psal. 24. 9.

Mat. 11.

23.

niam

niam mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris: etsi cognoscunt Deum non sicut Deum glorificant, aut gratias agunt: sed evanescent in cogitationibus suis & obscuratur insipiens cor eorum, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Rom. 1. 25.

4. Et ideo legebam ibi etiam immutatam gloriam incorruptionis tue, in idola & varia simulachra, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum; c videlicet Ægyptium cibum, quo Esau perdidit primogenita sua, quoniam caput quadrupedis pro te honoravit populus primogenitus, conversus corde in Ægyptum, & curvans imaginem tuam, animam suam ante imaginem vituli manducantis scenum; inveni hæc ibi, & non manducavi. Placuit enim tibi Domine auferre d opprobrium diminutionis ab Iacob, ut major serviret minori: & vocasti gentes in hæreditatem tuam. Gen. 25. 5. Exod. 32. 2. Psal. 105. 20.

5. Et ego ad te veneram ex gentibus, & intendi in aurum, quod ab Ægypto voluisti, ut auferret populus tuus, quoniam tuum erat, ubicunque erat. Et dixisti Atheniensibus per Apostolum tuum, quod in te vivimus, & movemur, & sumus, sicut & quidam secundum eos dixerunt. Et utique inde erant illi libri. Et non attendi in idola Ægyptiorum, quibus de auro tuo ministrabant, qui transmūtaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & servierunt creaturæ potius, quam creatori. Exod. 32. & 11. Act. 17. 29. Rom. 1. 25.

N O T Æ.

^a *Quosdam Platoniorum libros*) Hos Philosophos reliquis S. D. anteposuit, quia Philosophantes de SS. Trinitate, & præcipue verbo divino, non longe à veritate Christiana abierunt, ut S. D. alibi ostendit; illud etiam asserens, Platonicos paucis

l. 10. de
civ. Dei c.
1. & 29.
l. 8.
l. 1. c. 4.
manud.
ad phil.
Stoic. In
procemio
met. c. 5.

l. 10. de
civ. c. 29.

v. l. 8. de
civ. c. 12.
& 13. &
l. 10. c. 1.

l. 10. de
civ. c. 29.

l. 2. de
doct.
Christ.

mutatis posse facillime fieri Christianos, in quo cum aliis quoque PP. convenit. Cur vero ab 800 amplius annis, Peripatetici cum Aristotele Academias Christianas occuparint pulsas Platonice causas justas afferunt Lipsius & Fonseca.

b *In principio erat verbum*) Quod initium S. Evangelii, quod est secundum Ioannem, quidam Platonici (sicut à sancto sene Simpliciano, qui postea Mediolanensi Ecclesia presedit Episcopus, solebamus audire) aureis literis conscribendum, & per omnes Ecclesias in locis eminentissimis, proponendum esse dicebat, ut ait S. D.

c *Videlicet Aegyptium cibum*) intelligit allegorice, doctrinam Platoniorum de diis pluribus colendis, qua instar Esau primogenita Sapientiae vendiderunt, imitantes Israelitas adorantes vitulum. Hanc itaque coctionem non rufam, sed stygiam, in libris Platoniorum repertam, ait se non manducasse, sed rejecisse.

d *Opprobrium diminutionis à Jacob*) abstulit Christus contemptum à filiis Jacob Christianis suis, ut servirent majores minoribus: superbi Philosophi humilibus fidelibus, quos Deus vocavit non solum ex Iudæis, verum & gentibus.

V S V S.

1. Sola superbia excæcavit Platonicos, ne Verbum carnem factum crederent, quod Deum esse cum Christianis recte credebant. Ideo inquit alibi S. D. viluit superbis Deus ille Magister, quia Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: ut parum sit miseris, quod agrotant, nisi se in ipsa etiam agitudine extollant, & de medicina, qua sanari poterant, evanescant. Sed non soli Platonici, alii quoque cothurno doctrina sublimioris elati, non audiunt dicentem; *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, &c.*

2. Discamus ex philosophis gentilibus colligere aurum Doctrinae & Sapientiae, & instar Israelitarum auro Aegyptios spoliare: sic tamen, ut non intendamus, nec ministremus idolis eorum, utilia amplectentes, noxia rejicientes. Hoc S. D. se egisse in lectione Platoniorum testatur, & ad idem hortatur alibi, exemplo SS. PP. qui ingentem eruditionem ex libris gentiliū collectam, ad Fidem Christianam

nam attulerunt, cum magno Ecclesiæ bono. Hic exemplum quoque S. Pauli affert, qui versibus Poetarum usus reperitur.

CAP. X.

Æternam veritatem omnium artificem, mole magnam non esse, & Deum ipsum esse, divina inspiratione tandem didicit.

1. **E**T inde admonitus redire ad memet-
ipsum, intravi in intima mea duce te:
& potui, quoniam factus es adjutor meus.
Intravi, & vidi qualicumque oculo animæ
meæ, supra eundem oculum animæ meæ,
supra mentem meam, lucem Domini in-
commutabilem: non hanc vulgarem &
conspicuum omni carni, nec quasi ex eodem
genere grandior erat, tanquam si ista multo
multoque clarius claresceret, totumque oc-
cuparet magnitudine. Non hoc illa erat, sed
aliud, aliud valde ab istis omnibus. Nec ita
erat supra mentem meam, sicut oleum su-
per aquam, nec sicut cœlum super terram,
sed superior, quia ipsa fecit me, & ego in-
ferior, quia factus sum ab ea. Qui novit ve-
ritatem, novit eam, & qui novit eam, novit
æternitatem. *a* Caritas novit eam.

2. O æterna veritas, & vera caritas, &
cara æternitas! Tu es Deus meus, tibi su-
spiro die ac nocte. Et cum te primum co-
gnovi, tu assumpsisti me, ut viderem esse,
quod viderem, & nondum me esse, qui vi-
derem. Et reverberasti infirmitatem aspe-
ctus mei, radians in me vehementer, &

contremui amore & horrore. Et inveni me longe esse à te in regione dissimilitudinis, tanquam audirem vocem tuam de excelsò: *b* Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me: nec tu me in te mutabis, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me.

Pfal. 38.
12.

Et cognovi, quoniam *propter iniquitatem erudisti hominem, & tabescere fecisti, sicut araneam, animam meam.* Et dixi: Nunquid nihil est veritas, quoniam neq; per infinita locorum spacia diffusa est? Et clamasti de longinquo: *Imo vero, ego sum, qui sum.* Et audiui, sicut auditur in corde, & *d* non erat prorsus, unde dubitarem. Faciliusque dubitarem vi-

Exod. 3.

vere me, quam non esse veritatem, quæ *per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicitur.*

Rom. 1.
20.

N O T Æ.

- a* *Caritas novit eum*) plus enim quavis ingenii subtilitate, ad notitiam Dei confert amor Dei. Hac quia carebat Augustinus, longe à gratia divina, in regione peccati exulans: ideo hoc solum vidit, se non esse dignum, qui videret lucem inaccessibilem. Contremuit tamen amore quodam imperfecto tantæ bonitatis, & tremore majestatis, quam peccatis suis offensam merito timebat. *Beati mundo corde*, illi enim apti sunt ad Deum videndum.
- b* *Cibus sum grandium*) qui generoso animo voluptatem spernunt, & vanitatem calcant. (*Cresce*) amore & proposito melioris vitæ, (*& manducabis me*) per cognitionem mei. (*Nec tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuæ*) quo alitur corpus (*sed tu mutaberis in me*) per imitationem & similitudinem amoris. Eadem sane voce alloquitur Deus corda omnium, qui veritatem sciunt, & nondum faciunt.
- c* *Nunquid nihil est veritas?* Tandem post tenebras longissimi & capitalis erroris, quo S. D. Deum putabat esse corporeum, lux illi incorporeæ veritatis affulsit, dum sic adversus omnia sensuum phan-

phantasmata conclusit, *Deus veritas est* (id enim ab ipso Deo Augustinus audivit, sicut auditur in corde) *Veritas per nulla locorum spatia diffunditur, ergo Deus mole magnus non est. Si veritas corporea est, erit & divinitas.*

d Non erat prorsus unde dubitarem) Et hic Sextus est gradus S. D. ad perfectam veritatis Catholica agnitionem: intelligere Deum esse incorporeum. Assentior I. r. virt. S. D. c. 26. autem Cornelio Lancelloto, internum illud Dei responsum: *Imo vero ego sum, qui sum*, fuisse veram revelationem, divinitus Augustino factam; quæ non aliter corporea phantasmata, quam sol nebulam discussit: & nec dubium quidem, de incorporea summæ veritatis ac divinitatis natura, reliquit.

V S V S.

I. Advertens S. D. evanuisse superbos Platonicos, inde ad seipsum rediit, spreta stulta illorum Sapientia. Quare Deus elevavit illius mentem ad lucem incorpoream & increatam, qualem nunquam nec sensu, nec intellectu perceperat. Ita nempe contemptus sapientiæ humanæ attollit ad divinam.

C A P. XI.

Creaturas nec omnino esse, quia Deus non sunt, nec omnino non esse, quia à Deo sunt.

I. **E**T inspexi cætera infra te, & vidi nec omnino esse, nec omnino non esse. Esse quidem, quoniam abs te sunt: non esse autem, quoniam id, quod es, non sunt. Id enim vere est, quod incommutabiliter manet. *Mihi autem inharere Deo bonum est: quia si non manebo in illo, nec in me potero. Ille autem in se manens innovat omnia. Et Dominus meus es, quoniam bonorum meorum non eges.* Psal. 7. 23. 23. Sap. 7. 17. Psa. 15. 2.

V S V S.

Vere Deus bonorum nostrorum non eget, nihil enim & nihili sumus nos, & omnia nostra, quia mutabilia & instabilia: quibus non eget Deus immutabilis magis, quam fons rivulis, & sol nostris oculis.

C A P. XII.

Omniem substantiam corruptibilem bonam esse, quia nisi bona esset, corrumpi non posset.

1. **E**T manifestatum est mihi, quoniam bona sunt, quæ corrumpuntur; quæ neque corrumpi possent, si summa bona essent: neque nisi bona essent, corrumpi possent. Quia si summa bona essent, incorruptibilia essent: si autem nulla bona essent, quod in eis corrumperetur, non esset. *a* Nocet enim corruptio, & nisi bonum minueret, non noceret. Aut igitur nihil nocet corruptio, quod fieri non potest: aut, quod certissimum est, omnia quæ corrumpuntur, privantur bono. Si autem omni bono privabuntur, omnino non erunt. Si enim erunt, & corrumpi jam non poterunt: meliora erunt, quia incorruptibiliter permanebunt.

2. Et quid monstrosius, quam ea dicere omni bono amisso facta meliora? Ergo si omni bono privabuntur, omnino nulla erunt. Ergo quamdiu sunt, bona sunt. Ergo quæcunq; sunt, bona sunt. Malumque illud, quod quærebam, unde esset, non est substantia: quia si substantia esset, bonum esset. Aut enim esset incorruptibilis substantia, magnum

gnum utique bonum; aut substantia corruptibilis esset, quæ nisi bona esset, corrumpi non posset. Itaque vidi, & manifestatum est mihi, quia omnia bona tu fecisti, & prorsus nullæ substantiæ sunt, quas tu non fecisti. Et quoniam non æqualia omnia fecisti, ideo sunt omnia, quia singula bona sunt, & simul omnia valde bona, quoniam fecisti Deus noster omnia bona valde.

NOTÆ

a Nocet enim corruptio) supponit S. D. tanquam principium per se notum, idque sæpius alibi repetit. *Malum est corruptio, siue privatio alicujus boni, nec aliter nocet, quam privando aliquo bono, id cui nocet.* Vnde evidenter deducit, nihil corrumpi posse, nisi quod bonum est, quia corrumpi nihil aliud est, quam bono privari. Nulla ergo substantia mala est, non incorruptibilis, quia hæc magnum bonum est; non corruptibilis, quia hæc nisi bona esset, corrumpi non posset, nec mali capax esset, *quia malum non est, nisi in bono,* ut ait S. D.

V. l. de moribus Manichæorum, c. 7. 3. 4. 5. lib. 3. de lib. arb. c. 13.

Enchirid. c. 14.

CAP. XIII.

Et si quædam quibusdam non conveniant, Deo tamen & universo nihil malum esse, Deum vero in omnibus laudandum, in celo & terra.

i. a ET tibi omnino non est malum; non solum tibi, *b* sed & universæ creaturæ tuæ; quia extra te non est aliquid, quod irrumpat, & corrumpat ordinem, quem posuisti ei. *c* In partibus autem ejus, quædam quibusdam, quia non conveniunt, mala putantur: & eadem ipsa conveniunt aliis, & bona sunt, & in semetipsis bona sunt. Et

omnia hæc, quæ sibi invicem non conveniunt, conveniunt inferiori parti rerum, quam terram dicimus, habentem cœlum suum nubilosum atque ventosum, congruum sibi.

2. Et absit jam, ut dicerem non esse nisi ista: quia etsi sola ista cernerem, desiderarem quidem meliora, sed jam etiam de foliis istis laudare te deberem. Quoniam laudandum te ostendunt de terra, dracones & omnes abyssi. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis: quæ faciunt verbum tuum. Montes & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri. Bestia & omnia pecora; reptilia & volatilia pennata. Reges terra & omnes populi, principes & omnes iudices terra. Juvenes & virgines, seniores cum junioribus, laudent nomen tuum. Cum vero etiam de cœlis te laudent, laudent te Deus noster in excelsis omnes angeli tui, omnes virtutes tuæ, sol & luna, omnes stellæ, & lumen, cœli cœlorum & aqua, quæ super cœlos sunt, laudent nomen tuum. Non jam desiderabam meliora, quia omnia cogitabam, & meliora quidem superiora, quam inferiora: sed meliora omnia, quam sola superiora, iudicio saniore pendebam.

N O T Æ.

a Et tibi omnino non est malum) Malum enim est, quod nocet per privationem alicujus boni. Deus autem nullo bono privari potest, quia inviolabilis & immutabilis est; nihil ergo ipsi malum est, nec ullum malum in ipso est, nam summo bono non potest deesse ullum bonum.

¶ ll. cc. & b
l. 11. de
civ. Dei
c. 22.
c. 11. Ezechielid.

Sed & universæ creaturæ tuæ) nam ad universi decorem ac perfectionem, ipsa quoque mala pertinent, quæ nullo modo omnipotens Deus sineret esse in operibus suis: nisi usque adeo esset omnipotens & bonus, ut beneficeret etiam de malo. Cum ergo nihil possit corrumpere & irrumpere ordi-

ordi-

ordinem providentiæ divinæ, cui subjacent mala & bona: nihil potest esse malum universitati rerum, quia nihil potest nocere ordini divinæ Sapientiæ, qui pulcherrimus est, quantacunque, & qualiacunque sint mala.

c In partibus autem ejus, &c.) Quædam creaturæ quibusdã rebus comparatæ malæ putantur, quia illis non conveniunt; cum tamen conveniant ipsi universo, & aliis ejus partibus. Ita, ut venena ipsa teste S. D. quæ per inconvenientiam perniciofa sunt, convenienter adhibita, in salubria medicamenta vertantur. Quamquam à contrario etiam hæc, quibus delectamur, sicut cibus & potus, & ista lux, immoderato & importuno usu noxia sentiuntur. Vnde nos admonet divina providentia, non res insipienter vituperare, sed utilitatem rerum diligenter inquirere: & ubi nostrum ingenium, vel infirmitas deficit, ita credere occultam: sicut erant quædam, quæ vix potuimus invenire, quia & ipsa utilitatis occultatio, aut humilitatis exercitatio est, aut elationis attritio. Cum omnino natura nulla sit malum, nomenque hoc non sit, nisi privationis boni: & à visibilibus, usque ad invisibilia, sint aliis bonis alia bona meliora, ad hoc inæqualia, ut essent omnia. Bona sunt ergo, quæ putantur in rebus naturalibus mala. I. Quia conveniunt ordini totius universi. II. Et si non omnibus, aliquibus tamen illius partibus congruunt. III. Quia bona sunt in semetipsis, nam, si venenum Scorpionis malum esset per seipsum, eundem Scorpionem magis priusque interimeret, quod si ei penitus detrahatur, interibit scorpio, ut argumentatur S. D.

l. 11. de
civ. c. 22.

l. de moribus
Maui-
ch. c. 8.

d De solis istis laudare te deberem) etsi enim creaturæ corporales, inferioribus & vilissimis universi partibus conveniant, ex terra ortæ & in terram redituræ: nec ad superiorem ordinem creaturarum intellectualium unquam perventuræ: prædicant tamen & ipsæ bonitatem, potentiam, ac sapientiam sui Conditoris, sufficientemque laudibus illius materiam præbent.

C A P. XIV.

Quod sibi aliqua creatura displicerent, ideo se aliquando iuisse in opinionem duarum substantiarum.

I. a **N**on est sanitas eis, quibus displicet aliquid creaturæ tuæ: sicut mihi non erat, cum displicerent multa, quæ fecisti. Et quia non audebat anima mea, ut ei displiceret Deus meus, nolebat esse tuum, quicquid ei displicebat. Et inde ierat in opinionem duarum substantiarum, & non requiescebat, & aliena loquebatur: & inde rediens, fecerat sibi Deum per infinita spacia locorum omnium, & eum putaverat esse te, & eum collocaverat in corde suo, & facta erat rursus templum idoli sui, abominandū tibi. Sed posteaquam fovisti caput nescientis, & clausisti oculos meos, ne viderent vanitatem, cessavi de me paululum, & confopita est infania mea. Et evigilavi in te, & vidi te infinitum aliter: & visus iste non à carne trahebatur.

Psal. 118.
37.

N O T Æ.

v. l. 11. a Non est sanitas eis, &c.) Ex eo, quod Manichæi aliquas creaturas malas putabant, inde occasionem turpissimi erroris arripuerunt, ut duo principia ponerent. Quia scilicet, ut egregie declarat S. Th. non consideraverunt causam universalem totius entis, sed particulares tantum causas particularium effectuum. Propter hoc enim, si aliquid viderunt esse nocivum alicui rei, per virtutē suā naturā, estimaverunt naturā illius rei esse malam. Puta si quis dicat naturam ignis esse malam, quia combussit domum alicujus pauperis. Iudicium autem de bonitate alicujus rei, non est accipiendum secundum ordinem ad aliquid particulare: sed secundum seipsum, & secundum ordinem ad totum universum, in quo qualibet res suum locum ordinatissime tenet, et si mala sit, ut fuse docet S. Aug.

l. 3. de
lib. arb.
& seq.

C A P.

CAP. XV.

Omnia Deus veritate sua, tanquam manu sua continet, ideoque omnia vera sunt, & convenientia.

1. **E**T respexi alia, & vidi tibi debere, quia sunt. Et in te cuncta finita: sed aliter, non quasi in loco; sed quia tu es *a* omnitenens manu veritate. Et *b* omnia vera sunt, in quantum sunt: nec quicquam est falsitas, nisi cum putatur esse, quod non est. *c* Et vidi, quia non solum locis sua quæque suis conveniunt, sed etiam temporibus. Et quia tu, qui solus æternus es, *d* non post innumerabilia spacia temporum cœpisti operari: quia omnia spacia temporum, & quæ præterierunt, & quæ præteribunt, nec abirent, nec venirent, nisi te operante, & manente.

NOTÆ.

a *Omnitenens manu veritate*) Intelligo per *veritatem*, conceptionem divinam, quam *ideam* sive *exemplar* vocamus. Concepit enim Deus intra se, naturas omnium creaturarum, eaque conceptio est *regula ac mensura creaturarum, quæ omnes sunt vera una prima veritate, cui unumquodque assimilatur secundum suam entitatem*, ut ait S. Th. Quia vero *1. p. q. 16.*

Veritas Dei est *practica* (Deus enim per *Ideam a. 6.* suam, & secundum illam operatur) recte vocatur *manus*, & quidem *omnitenens*. Est enim *exemplar* non solum aliquorum, sed omnium entium, quæ in Deo sunt, *non tanquam in loco, sed tanquam in archetypo*; quomodo domus est in mente architecti, imago in mente pictoris.

b *Omnia vera sunt, in quantum sunt*) quia ut sic, sunt *conformia Ideæ divinæ, quæ est suprema regula*

la omnis naturæ ac essentiæ. Veritas autem consistit *in conformitate rei, cum sua regula ac mensura.*

c *Et vidi, quia non solum locis quaque suis, &c.) Intellexit S. D. bonitatem quoque rerum omnium, non minus quam veritatem à Deo provenire. Sicut enim omnis res dicitur vera, ex conformitate cum sua causa exemplari, ita dicitur bona ex congruentia cum sua causa finali. Deus autem est ultimus finis rerum omnium, ad quem cum omnia, sive bona sive mala, suis locis & temporibus convenientissime ordinantur: sequitur omnia bona esse, quia conveniunt semper cum fine ultimo, et si aliquando non conveniant cum fine proximo. Sic monstra quoque bona sunt, quæ eveniunt contra intentionem naturæ, non autem auctoris naturæ.*

d *Non post innumerabilia spatia temporum) nullum enim tempus erat, antequam Deus faceret tempus, quod multis explicat infra.*

l. 11.

N O T Æ.

Attingit S. D. triplicem habitudinem, quam omnes res creatæ habent ad Deum, tanquam causam universalem. I. *Efficientem*, cui omnia debent suum esse. II. *Exemplarem*, respondent enim omnia veritati divinæ, tanquam suæ mensuræ. III. *Finalem*, ad Dei gloriam enim, tanquam finem suum omnia ordinantur. Hinc triplex oritur debitum. I. *Gratitudinis*, quia omnia à Deo accepimus. II. *Puritatis conscientie*, ne ab exemplari deficiamus ad peccatum. III. *Recte intentionis*, ut omnia referamus ad Dei gloriam, iste enim est finis noster.

CAP.

CAP. XVI.

*Non omnia omnibus : quadam , ut iniqui ,
conveniunt inferioribus creatura partibus ;
non est autem iniquitas substantia , sed
summa substantia derelictio.*

1. *a* **E**T sensi , & expertus sum , non esse mirum , quod palato non sano pœna est panis , qui sano suavis est : & oculis ægris odiosa lux , quæ puris amabilis est. Et justitia tua displicet iniquis , ne dum vipera & vermiculus , quæ bona creasti , apta inferioribus creaturæ tuæ partibus , *b* quibus & ipsi iniqui apti sunt , quanto dissimiliores sunt tibi : apti autem superioribus , quanto similiores fiunt tibi. Et quæsiui , quid esset iniquitas , *c* & non inveni substantiam : sed à summa substantia te Deo , detortæ in infima voluntatis perversitatem , projicientis intima sua , & tumescentis foras.

N O T Æ.

a *Et sensi , & expertus sum , &c.*) Non ideo aliquid malum est , quia non convenit cuivis rei : alioqui panis & lux mala essent , quia ægris odiosa sunt , imo ipsa justitia Dei bona non esset quia displicet iniquis , quos punit.

b *Quibus & ipsi iniqui apti sunt*) vipera & vermiculus , aliaque similia bona sunt , tum in semetipsis , tum quia conveniunt terræ , cui consentaneum est talia gignere. Egregie vero addidit S. D. impios quoque aptos esse inferioribus partibus creaturæ , quod alibi pulchre explicat. *Habitationi ergo , inquit , cœlesti talis anima non congruit per peccatum , terrestri autem congruit per supplicium : ut quodlibet elegerit , semper sit pulchra universitas , decentissimis partibus ordinata , cujus est conditor*

1. 3. de lib.
arb. c. 9.

conditor & administrator Deus. Namque optima anima, cum in infimis creaturis habitant, non eas ornant miseria sua, quam non habent, sed usu earum bono: si autem peccatrices anima permittantur habitare in sublimibus locis, inhonestum est, quibus nec bene uti possunt, nec ornamentum aliquid conferunt. Quare sicut cruces & fures, rotæ & latrones, servus improbus & purgatio cloacæ, ornant turpitudine sua urbem & domum, justæ gubernationis decorem demonstrando: ita iniquitas peccatoris, & huius alteriusque vitæ tribulatio, ipseque gehennæ ardor, conjuncta & redacta in quandam sui generis unitatem, ita creaturis reliquis coaptantur atque subtexuntur, ut universitati ordinatissimo decore conveniant, quemadmodum S. D. differit. Et sane convenit impios in infima terrarum parte, nempe inferno, cruciari, quia noluerunt ad cælum, supremam universi partem per virtutem aspirare. Sic nempe Deus de malis facit bene, & de turpibus pulchre.

¶ Et non inveni substantiam) tandem S. D. causam mali culpæ invenit, nempe malam voluntatem; quæ peccat dum à Deo se avertit, & ad bona creata convertit, ordine perverso. Unde clarum est, I. Iniquitatem sive peccatum, non esse substantiam, sed summa substantia derelictionem. II. Voluntatem dum peccat, non esse causam efficientem, sed deficientem; deficere namque ab eo, quod summum est, ad id, quod minus est, hoc est habere malam voluntatem, sive peccare. III. Deum esse quidem causam actus mali, quantum ad id, quod habet entitatis & perfectionis, non autem, quantum ad id, quod habet de defectu. Sicut, quidquid est motus in claudicatione, causatur à virtute motiva, sed quod est obliquitatis in ea, non ex virtute motiva, sed ex curvitate cruris. Et similiter, quidquid est entitatis & actionis in actione mala, reducitur in Deum sicut in causam, sed quod est ibi defectus, non causatur à Deo, sed ex causa secunda deficiente, ut ait S. Th. Quamvis vero Deus non sit autor mali culpæ nec possit esse, quia supponit defectum in agente, in Deo autem nullus defectus est, sed summa perfectio. Malum tamen pena & natura, quod in corruptione forma & integritatis rei consistit, reducitur in Deum tanquam in causam. Ad ordinem enim universi pertinet ordo justitia,

V. l. 12. de
civ. c. 7.

1. p. q. 49.
2. 3. ad 2.

stitia, qui requirit, ut peccatoribus pœna inferatur. Ordo item universi requirit, quod quadam sint, qua deficere possint, & interdum deficiant. Et sic Deus causando bonum ordinis universi, ex consequenti, & quasi per accidens causat corruptiones rerum, ut docet S. Thomas l. c. ex mente S. Augustini ll. cc. Qui agnovit tandem malum culpæ, non aliunde irrepisse in universum, quam ex mala voluntate; reliqua vero quæ putantur mala, aut non esse mala, aut aliarum rerum generationes. Atque hic Septimus & postremus est gradus S. D. quo ad veritatis Catholica culmen conscendit.

V. l. r. de
lib. arb.
cap. 1.

V S V S.

1. Conemur Deo esse similes per gratiam & caritatem, ut apti simus *superioribus partibus universi, id est calo; & caveamus, ne per dissimilitudinem peccati, apti fiamus ei parti terra, qua mala est & pessima, nempe inferno.*
2. Sicut Deus cuncta quæ fecit, vidit esse valde bona, ita nos utamur omnibus creaturis tanquam bonis, & idoneis ad prosecutionem finis nostri ultimi, qui est Deus.

C A P. XVII.

Se gradatim à corporibus ad animam sentientem, inde ad sensum internum, ab hoc ad potentiam ratiocinantem & intelligentiam, ac demum ad cognitionem divinitatis, aliqua tenus attigisse.

1. **E**T mirabar, quod jam te amabam, non pro te phantasma. Et non stibam frui Deo meo, sed rapiebar ad te decor tuo, moxque diripiebar abs te pondere meo, & ruebam in ista cum gemitu: & pondus hoc, consuetudo carnalis. Sed mecum erat memoria tui; neque ullo modo dubitabam esse, cui cohærerem, sed nondum esse

Sap. 9, 15. esse me, qui cohærerem : quoniam corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio, sensum multa cogitantem. Eram-
 Rom. 10, que certissimus, quod invisibilia tua à constitu-
 20. tione mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur : sempiterna quoque virtus & divinitas tua.

2. Quærens enim unde approbarem pulchritudinem corporum, sive cœlestium, sive terrestrium : & quid mihi præsto esset integre de mutabilibus judicanti & dicenti, hoc ita esse debet, illud non ita. Hoc ergo quærens, unde judicarem, cum ita judicarem, inveneram *b* incommutabilem & veram veritatis æternitatem, supra mentem meam commutabilem. Atque ita gradatim à corporibus ad sentientem per corpus animam : atque inde ad ejus interiorem vim, cui sensus corporis exteriora nunciaret, quousque possunt bestia. Atque inde rursus ad ratiocinantem potentiam, ad quam refertur ad judicandum, quod sumitur à sensibus corporis.

3. Quæ se quoque in me comperiens mutabilem, *c* erexit se ad intelligentiam suam, & abduxit cogitationem à consuetudine, subtrahens se à contradicentibus turbis phantasmatum, ut inveniret, quo lumine aspergeretur : cum sine ulla dubitatione clamaret, incommutabile præferendum esse mutabili, unde nosset ipsum incommutabile. Quod nisi aliquo modo nosset, nullo modo illud mutabili certo præponeret : ut perveniret ad id quod est *d* in icu trepidantis aspectus. Tum vero *invisibilia tua*, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspexi, sed aciem figere
 non

non valui : & repercussa infirmitate redditus solitis, non mecum ferebam nisi amantem memoriam, & quasi olfacta desiderantem, quæ comedere nondum possem.

N O T Æ.

- a *Et mirabar, quod jam te amabam, &c.*) Repetit, qua ratione ad cognitionem Dei assurrexit per quosdam veluti gradus.
- b *Incommutabilem, & veram veritatis aternitatem*) Judicat enim anima secundum primam veritatem de omnibus : in quantum per participationem divini luminis omnia cognoscit & dijudicat : sicut omnia sensibilia videmus & judicamus in sole, ut ait S. Th. 1. p. q. 12. a. 11. ad 3. etsi ipsum solem non videamus. Quare recte supra dixit S. D. *neminem præter Deum esse Doctorem veri, ubicunque & undecunque claruerit, q. d. solum lumen solis reddere res omnes aspectabiles; sic Deus solus luminis sui sigillatione intellectum nostrum illustrat ad percipiendum verum, juxta illud Psalmi 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, teste S. Th.* 1. p. q. 34. a. 5, 6.
- c *Erexit se ad intelligentiam suam*) appellat S. D. intellectum intelligentiam, in quantum cognoscit prima principia : & ea, quæ solum sunt intelligibilia, quæ resultant ex prima veritate in anima, sicut in speculo, ut ait S. Th. 1. p. q. 16. a. 6. ad 1.
- d *In ictu trepidantis aspectus*) Cum aliquid vehementer lucidum, verbi gratia, Solem aspiciamus, oculi in eo splendore hætere non possunt, sed ubi unico ictu debilem aciem figere tentarunt, mox reverberantur. Idem expertus est S. D. dum supra sensum, rationem & intellectum, se attollens, illud lumen quæsit, quo illustratus intellexit, incommutabile præferendum esse commutabili. Quid autem, & quantum illud incommutabile lumen esset, non magis assequi valuit, quam nos splendorem Solis intueri.

V S V S.

Mirum est, quomodo consuetudo carnalis, animum conantem assurgere ad contemplationem Dei, mox pondere suo diripiat, & retrahat ad solitas nugas.

nugas. Qua in miseria consultissimum est cum S. D. vilitatem suam agnoscere, & se indignum quidem æstimare rerum divinarum meditatione: nihilominus tamen *retinere amantem memoriam, & mentem quasi olfacta cum gemitu desiderantem*, quo pacto mendicus ante fores divitis, ubi nidorem epularum percepit, cum suspirio eas delicias olfacit, ad quas fortuna sua & vilitas eum non admittit.

C A P. XVIII.

Viam ad fruendum Deo, Christum se nobis præbuisse, per humilitatis magisterium.

I. **E**T quærebam viam comparandi roboris, quod esset idoneum ad fruendum te: nec inveniebam, donec amplectere *mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, qui est super omnia Deus benedictus in secula, vocantem & dicentem: Ego sum via, veritas, & vita. Et cibum, cui capiendo invalidus eram, a miscentem se carni; quoniam verbum caro factum est, ut infantia nostræ lactesceret sapientia tua, per quam creasti omnia.* Non enim tenebam dominum meum Iesum Christum humilis humilem: nec cuius rei magistra esset ejus infirmitas, noveram. Verbum enim tuum æterna veritas, superioribus creaturæ tuæ partibus supereminens, subditos erigit ad seipsam. In inferioribus autem ædificavit sibi humilem domum de limo nostro, per quam subdendos deprimeret à seipsis, & ad se trajiceret, fanans tumorem, & nutriens amorem. Ne fiducia sui progredierentur longius, sed potius infirmarentur, videntes ante pedes suos infirmam divinitatem, ex participatione tu-
nicæ

II Tim. 2. *rer mediatorum Dei & hominum, hominem Christum*
Rom. 9. 5. *Iesum, qui est super omnia Deus benedictus in secula,*
Ioan. 14. *la, vocantem & dicentem: Ego sum via, veri-*
6. *tas, & vita. Et cibum, cui capiendo invalidus*

Ioan. 1. *bum caro factum est, ut infantia nostræ lacte-*
14. *sceret sapientia tua, per quam creasti omnia.*
Non enim tenebam dominum meum Iesum Christum humilis humilem: nec cuius rei magistra esset ejus infirmitas, noveram. Verbum enim tuum æterna veritas, superioribus creaturæ tuæ partibus supereminens, subditos erigit ad seipsam. In inferioribus autem ædificavit sibi humilem domum de limo nostro, per quam subdendos deprimeret à seipsis, & ad se trajiceret, fanans tumorem, & nutriens amorem. Ne fiducia sui progredierentur longius, sed potius infirmarentur, videntes ante pedes suos infirmam divinitatem, ex participatione tu-
nicæ

nicæ pellicæ nostræ : & lassî profternerentur in eam , illa autem surgens levaret eos.

NOTÆ.

- a *Miscentem se carni, &c.*) Miscuit Christus divinitatem suam, cui capiendæ invalidi eramus, carni nostræ, ut nobis, quemadmodum ait S. Leo & humilitate congrueret, & divinitate præcelleret : nisi enim esset homo verus, non præberet exemplum. Lac nobis præbuit divina sapientia, & per humanitatis humilitatem depressit superbiam nostram : ut nos erigeret ad divinitatis amorem in terris, & perduceret ad ejus fruitionem in cælis. Serm. 1.
de nativ.

CAP. XIX.

In Christo se primum excellentis Sapientia autoritatem, item corpus & animam, non vero divinitatem agnovisse, quam Christi animam esse Alipius cum Apollinariis credidit.

1. **E**GO vero aliud putabam, tantumque sentiebam de Domino Christo meo, quantum de excellentis sapientiæ viro, cui nullus posset æquari; præsertim, quia mirabiliter natus ex virgine, ad exemplum contemnendorum temporalium pro adipiscenda immortalitate, divina pro nobis cura, tantam autoritatem magisterii meruisse videbatur. Quid autem sacramenti haberet; *verbum caro factum*, ne suspicari quidem poteram. Tantum cognoveram ex iis, quæ de illo scripta traderentur (quia manducavit, bibit, dormivit, ambulavit, exhilaratus est, contristatus est, fermocinatus est) non hæsisse carnem illam verbo tuo, nisi cum

Ioa. 1. 14.

cum anima & mente humana. Novit hoc omnis, qui novit incommutabilitatem verbi tui, quam ego jam noveram, quantum poteram, nec omnino quicquam inde dubitabam. Etenim nunc movere membra corporis per voluntatem, nunc non movere: nunc aliquo affectu affici, nunc non affici: nunc proferre per signa sapientes sententias, nunc esse in silentio: propria sunt mutabilitatis animæ & mentis. Quæ si falsa de illo scripta essent, etiam omnia periclitarentur mendacio: neque in illis literis, ulla fidei salus generi humano remaneret.

2. Quia itaque vera scripta sunt, totum hominem in Christo agnoscebam: non corpus tantum hominis, aut cum corpore, sine mente animum, sed ipsum hominem: non persona veritatis, sed magna quadam naturæ humanæ excellentia, & perfectiore participatione sapientiæ, præferri cæteris arbitrabar. *b* Alipius autem Deum carne indutum, ita putabat credi à Catholicis, ut præter Deum & carnem, non esset in Christo anima, mentemque hominis non existimabat in eo prædicari. Et quoniam bene persuasum tenebat, ea quæ de illo memoriæ mandata sunt, sine vitali & rationali creatura non fieri, ad ipsam Christianam fidem pigrius movebatur. Sed postea hæreticorum Apollinaristarum hunc errorem esse cognoscens, Catholicæ fidei collatus & contemperatus est. Ego autem aliquanto posterius didicisse me fateor, in eo quod *verbum caro factum est*, quomodo Catholica veritas à Photini falsitate dirimatur. Improbatio quippe hæreticorum facit eminere, quid Ecclesia

Joan. 1 f.
b. 4.

Ecclesia tua sentiat, & quid habeat sana doctrina. Oportuit enim & hereses esse, ut probati manifesti fierent inter infirmos. 1 Cor. 12. 19.

N O T Æ.

- a Ego vero aliud putabam) Antequam S. D. mysterium incarnationis, & unionem humanæ naturæ cum divina agnosceret, in Photini errore aliquandiu hæsit: existimans Christum purum hominem esse, & sola magna quadam humana natura excellentia, & perfectiore participatione Sapientie præferri cæteris. De hæresi autem Photini V. eundem & S. Epiphanium. hæresi 45. ad Quodvult. d.
- b Aliquis autem Deum carne indutum, &c.) hærebat nempe in errore Apollinaristarum, qui de anima Christi à Catholica dissenserunt, Deum Christum carnem sine anima suscepisse docentes: divinitatem vero ei loco animæ fuisse, ut tradit S. D. efficaciter eos redarguens, ex incommutabilitate divini verbi, animam autem Christi variis actionibus, affectibus, mutationibus fuisse obnoxiam testatur Scriptura: fuit ergo creata & distincta à divinitate. hæresi 55.

V S V S.

1. Regulam utilem tradit S. D. Nihil nempe Scripturis falsum contineri; si enim admitteretur aliqua falsa ibi scripta esse, omnia periclitarentur mendacio, & nulla in illis literis fidei salus, humano generi remaneret. Quod alibi quoque sentit. Solis autem Scripturis sacris, hanc inconcussæ veritatis autoritatem tribuit. Ego enim, ait, fateor caritati tue, solis eis Scripturarum libris, qui jam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum autcrem scribendo aliquid errasse firmissime credam. Ac si in eis aliquid offendero literis, quod videatur contrarium veritati: nihil aliud, quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assécutum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque præpalleant, non ideo verum putem, quod ipsi ita senserunt: sed quia mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. lib. 1. de doct. Christ. ep. 19. ad S. Hieron.

2. Osten-

Serm. 98
de temp.
10. 10.

1 Cor. 11.

2 Ostendit utilitatem hæresum ex eo, quod improbatio hæreticorum doctrinam Catholicam magis illustret, melius enim veritas ex falsorum comparatione fulget, ut alibi ait. *Nam si doctrina Ecclesiastica simplex esset, & nullis extrinsecus hæreticorum dogmatum assertionibus cingeretur, non poterat tam clara, & tam examinata videri fides nostra. Sed idcirco fidem Catholicam contradicentium obsidet impugnatione, ut fides nostra non otio torpescat, sed multis exercitationibus elimetur. Propter hoc denique & Apostolus dicebat: Oportet autem hæreses esse, ut probati quique manifesti fiant inter vos. Triplex itaque est hæresum utilitas. I. Illustrant doctrinam Catholicam. II. Excutiunt torporem & otium Catholicis. III. Manifestant & probant veros fideles.*

C A P. XX.

Ex Platoniorum libris admonitum se esse ad querendam incorpoream veritatem, non autem ad humilitatem: id sibi profuisse, quod ante Scripturam eos legerit.

Rom. 1.
20.

1. **S**ed tunc lectis Platoniorum illis libris, posteaquam inde admonitus, quærerem incorpoream veritatem, *invisibilia tua per ea quæ facta sunt, intellecta conspexi, & repulsus sensi, quid per tenebras animæ meæ contemplari non sinerem: certus esse te, & infinitum esse, nec tamen per locos finitos infinitosve diffundi, & vere te esse, qui semper idem ipse esses, ex nulla parte nulloque motu aliter aut aliter: cætera vero ex te esse omnia, hoc solo firmissimo documento, quia sunt. Certus quidem in istis eram, nimis tamen infirmus ad fruendum te. Gariebam plane quasi peritus: & nisi in Christo Salvatore nostro viam tuam quærerem, non*

non peritus sed periturus essem. Iam enim cœperam velle videri sapiens, plenus pœna mea : & non flebam, insuper & inflabar scientia.

2. Vbi enim erat illa ædificans Caritas à fundamento humilitatis, quod est Christus Iesus? Aut quando illi libri me docerent eam? In quos me propterea, priusquam scripturas tuas considerarem, credo voluisti incurrere : ut imprimeretur memoriæ meæ, quomodo ex eis affectus essem. Et cum postea in libris tuis mansuefactus essem, & curantibus digitis tuis contrectarentur vulnera mea : discernerem atque distinguerem, quid interesset inter præsumptionem & confessionem; inter videntes quo eundum sit, nec videntes qua, & viam ducentem ad beatificam patriam, non tantum cernendam, sed & inhabitandam. Nam si primo sanctis tuis literis informatus essem, & in earum familiaritate obdulcuissem mihi, & post in illa volumina incidissem, fortasse aut abripuissent me à solidamento pietatis : aut si in affectu, quem salubrem imbiberam, perstitissem, putarem etiam ex illis libris eum posse concipi, si eos solos quisquam didicisset.

V S V S.

Et si magno adjumento Augustino fuerint libri Platoniorum, ad cognoscendam substantiam Dei incorpoream, triplex tamen periculum in illis advertit. I. *Superbia*, incepit enim velle videri sapiens & inflari scientia, qua Philosophi evanuerunt. II. *Seductionis*, possunt enim incautum avertere à solidamento veræ pietatis ac fidei. III. *Falsæ opinionis*, quasi ex illis solis salus possit addisci. In quæ duo posteriora pe-

M

ricula

ricula S. D. putat se fuisse venturum, si poss
& scripturas sacras legisset libros Platonicos.

In hæc eadem præsertim 1, & 3, incidunt illi, qui Dei amorem, mundi contemptum, perfectionis studium, ex Plutarcho, Seneca, Epiclêto, Platone, aliisque Philosophis moralibus conantur addiscere, & alios docere, non parvo suo & aliorum malo. Stoicum enim factum, & spirituum librorum contemptum, nimiamque Ethnicorum Scriptorum æstimationem inde colligunt, nec ad solidæ virtutis notitiam vel usum perveniunt. Ratio est, quia *fundamentum humilitatis in scriptis Ethnicorum deficit, quam primus Christus docuit*, hujus apud gentiles Philosophos mentio, & notitia est nulla.

C A P. XXI.

In Scripturis sanctis reperisse se humilitatem, & salutis viam ignotam Platonice, qui ostendunt patriam, non viam eo ducentem.

1. **I**Taque avidissime arripui venerabilem stylum spiritus tui, & præ cæteris Apostolum Paulum: & perierunt illæ quæstiones, in quibus mihi aliquando visus est adversari sibi, & non congruere testimoniis legis & prophetarum textus sermonis ejus.
a Et apparuit mihi unâ facies eloquiorum castorum, & exultare cum tremore didici. Et cœpi, & inveni, quicquid illic verum legeram. Hæc cum commendatione gratiæ tuæ didici, ut qui videt, *non se gloriatur, quasi non acceperit*; non solum id, quod videt, sed etiam ut videat. Quid enim habet, quod non accepit? Et ut te, qui es semper idem, non solum admoneatur, ut videat: sed etiam sanetur, ut teneat. Et qui de longinquo

* Cor. 14,
2.

quo videre non potest, viam tamen ambulet, qua veniat, b & videat, & teneat. Quia & si *condelectetur homo legi Dei secundum Rom. 7. interioremem hominem, quid faciet de alia lege in 23. membris suis repugnante legi mentis sua, & se captivum ducente in lege peccati, quæ est in membris ejus? Quoniam justus es Domine, nos autem Dan. 3, 29. peccavimus, inique fecimus, impie gesimus, & gravata est super nos manus tua, & juste traditi sumus antiquo peccatori c præposito mortis: quia persuasit voluntati nostræ similitudinem voluntatis suæ, qua in veritate Ioa. 8, 44. tua non stetit.*

2. Quid faciet miser homo? *Quis eum Rom. 7, liberabit de corpore mortis hujus, nisi gratia tua, per 23. Iesum Christum dominum nostrum, quem genuisti coæternum, & creasti in principio via- Pro. 8, 22. rum tuarum, in quo princeps hujus mundi non Ioan. 14, invenit quicquam morte dignum, & occidit eum, 16. & evacuatum est chirographum, quod erat contra- Col. 2, 14. rium nobis? Hoc illæ literæ non habent. Non habent illæ paginæ vultum pietatis hujus, lachrymas confessionis, sacrificium Ps. 50, 19. tuum, spiritum contribulatum, cor contritum & humiliatum, populi salutem, sponsam civitatem, d arrham Spiritus Sancti, e poculum precii nostri. Nemo ibi cantat: Non- Psal. 61, 2. ne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum. Etenim iste Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus, non movebor amplius.*

3. Nemo ibi audit vocantem: *Venite ad Matth. 11, me, qui laboratis. Et dedignantur ab eo disce- 28. re, quoniam mitis est, & humilis corde. Abscon- ibid. 25. disti enim hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Et aliud est de silvestri cacu-*

mine videre patriam pacis, & iter ad eam non invenire; & frustra conari per invia, circum obsidentibus & infidiantibus fugitivis defertoribus, cum principe suo leone & dracone. Et aliud tenere viam illuc ducentem, cura coelestis imperatoris munitam: ubi non latrocinantur, qui caelestem militiam deseruerunt. Vitant enim eam, sicut supplicium. Hæc mihi inviscerabantur mi-

ris modis, cum *minimum Apostolorum* tuorum legerem, & *consideraveram opera tua, & expaveram.*

1 Cor. 15.
Amos 3.
3.

N O T Æ.

a *Apparuit mihi unà facies eloquiorum castorum*) *Tota Scriptura* humilitatem docet, nihil sibi, omnia Deo tribuere, suis viribus diffidere, in sola Dei gratia sperare. Hoc omnes libri, & omnes pagine sonant.

b *Et videat & teneat*) viam mandatorum Dei, parum est enim scire, & non facere. Beati sunt, qui sciunt & faciunt, quod sine gratia Christi fieri non potest.

c *Proposito mortis*) Diabolo, cujus invidiâ mors intravit in mundum.

d *Evacuatum est chirographum*) decreti divini, quo ob peccatum Adami omnes eramus rei mortis æternæ. Id Christus per vitam & passionem suam, evacuavit & abolevit.

e *Arram Spiritus sancti*) Spiritum adoptionis Filiorum, in quo clamamus Abba Pater, testimonium bonæ conscientiæ, & spem salutis æternæ, qua carent Ethnici.

f *Poculum pretii nostri*) Sanguinem Christi in cruce pro nobis effusum, qui in Sacrificio Missæ quotidie, in pretium redemptionis nostræ offertur.

Rom. 8,
15.

V S V S.

Offendunt libri gentilium Philosophorum Deum
& virtutem : sed ex silvestri cacumine luminis
naturalis, quod undique dumentis errorum, &
pravorum affectuum obscuratur. Viam vero
pervenienti ad Deum, & modum superandi
malignum hostem, & acquirendæ virtutis non
docent, quia de humilitate, oratione, & fiducia
in Deum tacent. Non plus ergo profunt, quam
ut demonstrent naturali lumini studium virtu-
tis congruere : viam vero, & ordinem gratiæ ac
caritatis divinæ, non attingunt.

M 3

L I-